5. 4. 2005

ID: 32335

Dobré mravy

Zamítnutí vlastnické žaloby pro rozpor výkonu vlastnického práva s dobrými mravy připadá výjimečně do úvahy, pokud výkon práva na ochranu vlastnictví vážně poškodí uživatele věci, aniž by vlastníkovi přinesl odpovídající prospěch, a vyhovění žalobě by se dotýkalo zvlášť významného zájmu žalovaného (zpravidla jde o zajištění bydlení).

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 1089/2001, ze dne 24.9.2003)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně M. J., zastoupené advokátem, proti žalovaným 1) Městské části P., zastoupené advokátkou, 2) Obvodnímu bytovému podniku v P., s.p. v likvidaci a 3) Š. N., zastoupenému advokátem, o vydání nemovitostí, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 16 C 71/95, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16.1.2001, č.j. 55 Co 398/2000-282, 55 Co 399/2000, tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění :

Žalobou podanou dne 9. 5. 1995 u Obvodního soudu pro Prahu 4 domáhali se původně uvedení žalobci M. J. a F. J. uložení povinnosti žalovaným, a to 1) H. m. P., Městské části P., Obvodnímu bytovému podniku s.p. a Š. N. vydat žalobcům nemovitosti blíže uvedené v žalobě. Tvrdili, že jsou oprávněnými osobami podle zákona č. 87/1991 Sb,, jako právní nástupci původní majitelky nemovitostí. Ty přešly do vlastnictví státu na základě úkonu uzavřeného v tísni. Po účinnosti zákona č. 87/1991 Sb. uplatnila prvá žalobkyně právo na vydání nemovitostí výzvou k vydání ideální poloviny předmětných nemovitostí. K vydání ideální poloviny nedošlo pro absenci podmínky trvalého pobytu na území České republiky. K vydání druhé poloviny nemovitostí došlo pouze ve vztahu k M. B., která splňovala všechny podmínky oprávněné osoby. Jmenovaná pak dne 15. 8. 1994 uzavřela kupní smlouvu, podle níž svou ideální polovinu převedla na Š. N. Druhou polovinu nemovitostí pak získal jmenovaný od zbývajících žalovaných. Žalobci tvrdili neplatnost této smlouvy, neboť se podle nich příčila zákonu, jmenovitě č. 87/1991 Sb. V průběhu řízení pak druhý žalovaný dne 1. 9. 1995 zemřel.

Obvodní soud pro Prahu 4 jako soud prvního stupně žalobu zamítl rozsudkem ze dne 9. 9. 1999, č.j. 16 C 71/95-82. K odvolání žalobkyně Městský soud v Praze jako soud odvolací usnesením ze dne 9. 2. 2000, č.j. 21 Co 527/99-106, rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích o zamítnutí žaloby zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Dalším rozsudkem ze dne 1. 6. 2000, č.j. 16 C 71/93-225, doplněným usnesením ze dne 3. 7. 2000, č.j. 16 C 71/95-243, soud prvního stupně uložil žalované Městské části P. a Š. N. povinnost vydat ideální polovinu nemovitostí, žalovanému Obvodnímu bytovému podniku v P., s.p. v likvidaci a Š. N. uložil dále povinnost vydat druhou ideální polovinu nemovitostí a rozhodl současně o nákladech řízení.

K odvolání prvního žalovaného - Městské části P. - odvolací soud rozsudkem ze dne 16.1.2001, č.j. 55 Co 398/2000-282, 55 Co 399/2000, změnil uvedený rozsudek soudu prvního stupně tak, že zamítl žalobu na uložení povinnosti žalovaným Městská části P. a Š. N. vydat ideální polovinu nemovitostí uvedených ve výroku rozsudku žalované a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů.

Po skutkové stránce vyšel odvolací soud ze zjištění soudu prvního stupně, podle nichž žalobkyně původně vyzvala výzvou doručenou Obvodnímu podniku bytového hospodářství v P. tuto organizaci k vydání ideální poloviny nemovitostí. Podruhé pak podala výzvu Obvodnímu podniku bytového

hospodářství s.p. v P., která mu byla doručena dne 25. 4. 1995. Stejnou výzvu téhož dne doručila městské části P. a rovněž tak za stejných podmínek i žalovanému Š. N. Ministerstvo hospodářství České republiky rozhodnutím ze dne 31. 5. 1995 udělilo Obvodnímu podniku bytového hospodářství v P. výjimku z ustanovení § 45 zákona č. 92/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů k prodeji části majetku tohoto podniku. Kupní smlouvou uzavřenou dne 15. 8. 1994 mezi Městskou částí P., M. B. (které byla předtím vydána ideální polovina uvedených nemovitostí), Obvodním bytovým podnikem v P., s.p. na straně jedné a mezi Š. N. na straně druhé se stal Š. N. výlučným vlastníkem nemovitostí, které jsou nyní předmětem sporu. Právní účinky vkladu vlastnictví ve prospěch posledně jmenovaného nastaly ke dni podání návrhu, to je ke 7. 10. 1994.

Odvolací soud se ztotožnil s právními závěry soudu prvního stupně o tom, že žalobkyně splňuje požadavky kladené na oprávněnou osobu, že nynějším vlastníkem sporných nemovitostí je žalovaný a že se jím stal na základě shora uvedené kupní smlouvy uzavřené dne 15. 8. 1994. Přitom Obvodní bytový podnik v P. byl informován o tom, že u něj žalobkyně uplatnila své nároky poté, co vstoupil v účinnost zákon č. 87/1991 Sb., byť i v té době žalobkyně úspěch s nárokem na vydání věcí mít nemohla vzhledem k tehdejší právní úpravě. Stejnou vědomost o uplatnění těchto nároků měl i další převodce - Městská část P. Odvolací soud se však neztotožnil s dalšími právními závěry soudu prvního stupně o neplatnosti předmětné smlouvy. Soudu prvního stupně vytkl nesprávné posouzení údajně mimořádného spěchu s uzavřením kupní smlouvy a vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí. Okolnost, že po uzavření kupní smlouvy dne 15. 8. 1994 došlo k podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí dne 7. 10. 1994 není právně významná, když soud prvního stupně nepřípustným způsobem směšuje datum právního účinku vkladu s datem provedení zápisu do katastru nemovitostí.

Podle odvolacího soudu netrpí kupní smlouva předně rozporem se zákonem v ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. Zákaz převodu věci do vlastnictví jiné osoby podle tohoto ustanovení platil jen do zániku práva na vydání věci, jak to bylo vysloveno již v rozhodnutí č. 65 ročníku 1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Toto blokační ustanovení platilo od 1. 4. 1991 po dobu šesti měsíců, popřípadě i nadále, pokud byla oprávněnou osobou v této lhůtě podána výzva. Obdobné závěry je třeba vztáhnout po účinnosti nálezu Ústavního soudu publikovaného pod č. 164/1994 Sb., tedy v době od 1. 11. 1994 po dobu šesti měsíců, případně i nadále, pokud byla oprávněnou osobou v této lhůtě podána výzva.

Kupní smlouva v této věci však byla uzavřena 15. 8. 1994, tedy mimo shora uvedené období, výzva k vydání nemovitostí byla žalovaným Městské části P. a Obvodnímu bytovému podniku v P., s.p. v likvidaci doručena dne 25. 4. 1995. Okolnost, že v době uzavření kupní smlouvy byl publikován nález Ústavního soudu, který otevíral další možnost oprávněným osobám postrádajícím do té doby trvalý pobyt v České republice, uplatnit svůj restituční nárok, je v této věci bezvýznamná. K uzavření kupní smlouvy totiž došlo po předchozích jednání trvajících asi půl roku. Z účastníků kupní smlouvy měl vědomost o uplatnění výzvy restituentky z roku 1991 pouze Obvodní bytový podnik v P., s.p. v likvidaci, a dokonce ani ten v době uzavírání smlouvy nemohl vědět, zda restituentka svůj nárok opět uplatní či nikoliv. Okolnost, zda a kdy byla výzva doručena i dalším účastníkům kupní smlouvy, považoval odvolací soud za právně bezvýznamnou, neboť ve vztahu ke Š. N. nešlo o osobu povinnou z hlediska zákona č. 87/1991 Sb.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost dovozovala z § 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř. Uplatnila dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci. Podle dovolatelky je kupní smlouva uzavřená v této věci v rozporu s ustanovením § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. Nesouhlasila s právními závěry odvolacího soudu, podle nichž bylo třeba lišit mezi účinky tohoto blokačního ustanovení v závislosti na účinnosti původně uplatněné výzvě (za účinnosti zákona č. 87/1991 Sb., ve znění před účinností ústavního nálezu č. 164/1994 Sb.) a mezi účinky

omezení převodu věci podléhající vydání podle tohoto zákona po nabytí účinnosti zmíněného nálezu. V této souvislosti dovolatelka zdůrazňovala, že požadavek trvalého pobytu na území České republiky byl podle tohoto nálezu od počátku protiústavní. K těmto důsledkům bylo třeba přihlédnout při výkladu ustanovení zákona č. 87/1991 Sb. Závěry, k nimž dospěl odvolací soud, tak porušují rovnost občanů a představují porušení základního lidského práva. Namítala dále, že v době uzavření předmětné kupní smlouvy scházel souhlas vlády dle ustanovení § 45 zákona č. 91/1991 Sb., který byl opatřen teprve dodatečně se značným zpožděním. Při vědomosti Městské části P. jako zřizovatele Obvodního bytového podniku pro P. došlo tak k uzavření kupní smlouvy v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 o.z., takže smlouvu je třeba považovat za neplatnou podle § 39 o.z. Navrhla proto zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný sub 3) navrhl zamítnutí dovolání.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací při posuzování tohoto dovolání vycházel z ustanovení části dvanácté, hlavy 1, bodu 17 zákona č. 30/2000 Sb., podle něhož dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu, vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních předpisů, se projednají a rozhodne se o nich podle dosavadních předpisů. Proto v tomto rozsudku jsou uváděna ustanovení občanského soudního řádu ve znění před novelou provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. (dále jen „o.s.ř.“). Dovolání v této věci shledal přípustným podle § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř.. Přezkoumal proto dovoláním napadený rozsudek v celém rozsahu (§ 242 odst. 1 o.s.ř.) z hlediska uplatněného dovolacího důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. a dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Nesprávné právní posouzení věci ve smyslu uvedeného ustanovení může spočívat buď v tom, že soud posoudí projednávanou věc podle nesprávného právního předpisu nebo si použitý právní předpis nesprávně vyloží (viz k tomu z rozhodnutí uveřejněného pod č. 3/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, text na str. 13/45).

V daném případě odvolací soud posoudil projednávanou právní věci podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. a § 3 odst. 1 o.z., to vše ve vztahu k ustanovení § 39 o.z., která se této právní věci týkala a účastníci řízení na ně v průběhu řízení také poukazovali. V řízení o dovolání bylo třeba ještě posoudit, zda si odvolací soud tato ustanovení také správně vyložil, popřípadě, zda projednávaná věc neměla být posouzena podle jiných ustanovení právních předpisů.

Odvolacímu soudu lze předně přisvědčit, pokud neshledal důvod neplatnosti předmětné kupní smlouvy v tvrzeném rozporu s porušením povinností povinné osoby uvedených v § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. Uvedené ustanovení už podle gramatického výkladu míří na povinnosti zvláštního subjektu, jímž je povinná osoba uvedená v ustanovení § 4 zákona. Na ni se vztahuje povinnost odvíjející se od doručení výzvy osobou oprávněnou definovanou v ustanovení § 5 zákona. K tomu se sluší připomenout důsledky plynoucí z citovaného ustanovení (odstavec 2, odst. 3) o lhůtách k podání výzvy (následně pak i případné žaloby na uplatnění nároků oprávněné osoby podle § 4 odst. 4 zákona). Uvedená ustanovení nelze vytrhávat z kontextu celého zákona č. 87/1991 Sb., jehož účelem a smyslem bylo nikoliv odstranění veškerých křivd, k nimž došlo v rozhodném období (§ 1), nýbrž zmírnění křivd, a to jen některých, postupem uvedeným v příslušných ustanoveních tohoto zákona. Pak ovšem nelze než dospět k závěru, že omezení stíhající povinnou osobu vznikla pouze ve specificky vymezeném vztahu mezi oprávněnou osobou, splňující požadavky na ni kladené ve smyslu § 3 zákona, která učinila podle platné právní úpravy úkon, totiž uplatnila u povinné osoby výzvu k vydání věci, to vše ve lhůtách stanovených ve shora uvedených ustanoveních. Názor prezentovaný dovolatelkou, podle něhož jí status oprávněné osoby příslušel od počátku účinnosti zákona č. 87/1991 Sb., nelze akceptovat. V této souvislosti se připomíná, že úprava provedená zákonem č. 87/1991 Sb. (a obdobně dalšími zákony, jako zákonem č. 403/1990 Sb., zákonem č. 229/1991 Sb.) přestavuje bezesporu nesrovnatelně široký rozsah pokusu státu o nápravu, resp. zmírnění některých

křivd způsobených oprávněným osobám v rozhodném období. Nešlo ovšem o restituci beze zbytku, jednotlivé případy, kdy k vydání, případně úplnému vydání nedošlo, zohlednil zákonodárce v odpovídajících skutkových podstatách zákona (srov. § 2 zákona).Tomu odpovídala omezení daná původně vyloučením některých skupin z důvodů absence občanství ČSFR (resp. ČR), požadavku trvalého pobytu na území republiky, jakož i stanovení lhůt k uplatnění těchto nároků.

Samotná okolnost, že uvedený zákon byl v pozdějším vývoji dotčen některými nálezy Ústavního soudu deklarujícími protiústavnost těchto omezení neznamená ještě, že zákon č. 87/1991 Sb. v podobě před přijetím jednotlivých ústavních nálezů jej měnících, nebyl platným pramenem práva. Tento závěr má svůj důsledek právě z hlediska posouzení chování subjektů, na jejichž práva a povinnosti měl zákon, resp. změny některých jeho ustanovení, vliv.

Tyto okolnosti je třeba mít na zřeteli při výkladu důsledků ustanovení § 9 odst. 1 zákona, které odvolací soud přiléhavým a správným způsobem aplikoval, jak to odpovídá dnes již ustálené soudní praxi v restitučních sporech. Na ně ostatně odůvodnění rozsudku odvolacího soudu správně odkazuje.

V dovolání zmíněná absence předchozího souhlasu vlády podle zákona č. 92/1991 Sb., je v této věci bezvýznamná. Kupní smlouva uzavřená dne 15. 8. 1994 mezi účastníky, měla účinky vázanosti smluvními projevy pro strany, které ji uzavřely. Souhlas vlády podle § 45 odst. 2 ve vztahu k výjimce ze zákazu převodu vlastnictví majetku podniků mimo obvyklé hospodaření, představoval podmínku účinnosti smlouvy ve smyslu ustanovení § 47 odst. 1 o.z.. Poté, co byl tento souhlas převodci obvodnímu bytovému podniku v P. udělen usnesením vlády ČR ze dne 24. 5. 1995, byla kupní smlouva důvodně v souladu s platnou úpravu byla předložena s návrhem na provedení vkladu vlastnického práva ve prospěch třetího žalovaného (kupujícího) do katastru nemovitostí.

Z žádného ustanovení platného práva tak nelze neplatnost smlouvy podle tvrzení žalobkyně dovodit. Právní závěry odvolacího soudu je tak třeba považovat za správné.

Neplatnost uvedené smlouvy nelze dovodit ani za použití ustanovení § 3 odst. 1 o.z. Podle uvedeného ustanovení výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Zákon neobsahuje legální definici pojmu dobré mravy. Soudní praxe dospěla k výkladu, podle něhož dobrými mravy se rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních. Z rozhodování Ústavního soudu lze připomenout výklad, podle něhož „dobré mravy“ jsou souborem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.

Soudní praxe rovněž dospěla k závěru, že použití ustanovení § 3 odst. 1 o.z. nelze vyloučit jen na základě úvahy, že takový výkon práva, který odpovídá zákonu, je vždy v souladu s dobrými mravy. Stejně tak byl vysloven závěr, že ustanovení § 3 odst. 1 o.z. nemůže vyloučit účinky, jaké má podle kogentní právní normy pro vznik, změnu nebo zánik právních vztahů zákonem předvídaná právní skutečnost.

Aplikováno na posuzovanou věc, nelze odvolacímu soudu vytknout, že by tyto zásady nerespektoval a že by v této konkrétní věci nevěnoval pozornost všem okolnostem případu, na které žalobkyně a

žalovaní v průběhu řízení poukazovali. Vzhledem k výše zaujatému výkladu o zásadní platnosti kupní smlouvy ze dne 15. 8. 1994

Obecně platí (a ke stejnému závěru došla soudní praxe), že použití ustanovení § 3 odst. 1 o.z. nelze vyloučit jen na základě úvahy, že takový výkon práva, který odpovídá zákonu, je vždy v souladu s dobrými mravy. Stejně tak je přijímán závěr, že ustanovení § 3 odst. 1 o.z. nemůže vyloučit účinky, jaké má podle kogentní právní normy pro vznik, změnu nebo zánik právních vztahů zákonem předvídaná právní skutečnost. Pro oblast výkonu vlastnického práva byl formulován závěr, podle něhož zamítnutí vlastnické žaloby pro rozpor výkonu vlastnického práva s dobrými mravy připadá výjimečně do úvahy, pokud výkon práva na ochranu vlastnictví vážně poškodí uživatele věci, aniž by vlastníkovi přinesl odpovídající prospěch, a vyhovění žalobě by se dotýkalo zvlášť významného zájmu žalovaného (zpravidla jde o zajištění bydlení).

V mezích dovolacího přezkumu je proto rozhodnutí odvolacího soudu správné. Dovolací soud proto podle § 243b odst. 1 o.s.ř. dovolání žalobkyně zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)